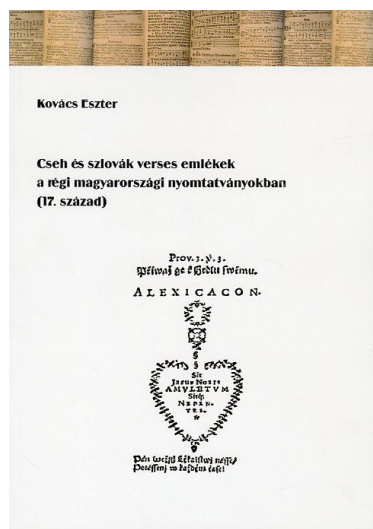

Recenze

Eszter Kovács: Cseh és szlovák verses emlékek a régi magyarországi nyomtatványokban (17. század) / České a slovenské veršované památky v starých uherských tiscích (17. století). Esztergom, Szent-Adalbert Közép- és Kelet-Európa Kutatásokért Alapítvány 2022. 440 s.

DOI <https://dx.doi.org/10.23852/KAD.2023.30.09>

Dvojjazyčná publikace bohemistky a pracovnice maďarské národní knihovny (Országos Széchényi Könyvtár) v Budapešti Eszter Kovács se věnuje původním či přeloženým veršovaným textům v češtině, slovenštině či bibličtině, jež byly zařazeny do tisků vydaných v průběhu 17. století v Uhrách. V podstatě se jedná o speciální analytickou bibliografii, která v případě geografického a chronologického vymezení víceméně kopíruje soudobou tištěnou anotovanou retrospektivní bibliografii Régi Magyarországi Nyomtatványok (RMNY, 1971–2012), v jejíž zatím posledním čtvrtém svazku je zmapována veškerá tiskařská produkce vzniklá do roku 1670 v širších historických hranicích Uherského království (vyjma např. Chorvatska) a nikoli pouze na území novodobého Maďarska. Užší jazykové zaměření je pak dáno autorčiným dlouhodobým odborným zájmem o bohemikální staré tisky. Její nová kniha v sobě shrnuje výsledky několikaleté spolupráce se specialistou na starší česko-slovenské písemnictví Istvánem Käferem,

a také vychází z již známých poznatků o dějinách tiskáren na dnešním Slovensku nashromážděných předchozími generacemi maďarských, slovenských a českých bibliografů. Není proto náhoda, že si Eszter Kovács za jeden z hlavních pilířů své práce zvolila vedle RMNY i dvousvazkovou Bibliografii tlačí vydaných na Slovensku do roku 1700 od Jána Čaploviče.

Jádro recenzované publikace tvoří abecedně řazený a zčásti transkribovaný bibliografický seznam incipitů veršovaných textů. Předchází mu souběžná maďarsky a česky psaná předmluva, jež čtenáře podrobně seznamuje se záměry, obsahem, celkovou strukturou incipitového soupisu a edičními pravidly uplatněnými při jeho přípravě. Maďarská část nabízí také odbornou studii. Pro snadnější vyhledávání a rychlou orientaci jsou k dispozici závěrečné přehledy excerpovaných tisků, konkordance všeobecných retrospektivních bibliografií či různé rejstříky (např. autorů a překladatelů, nářevů, jednotlivých věcných témat). Samotný incipitový seznam zahrnuje vedle počátečního dvojverší i jméno autora/překladatele, český/slovenský název, který je případně

nahrazen obsahovou charakteristikou veršovaného textového celku (obojí dodatečně přeloženo do maďarského jazyka), nápěv, konfesní určení, odkaz na výskyt ve zdrojovém tisku či tiscích, přesnou lokaci (tzn. číslo stránky či listu) a pracovní poznámky (převážně v podobě odkazů na sekundární literaturu). U překladů jsou tyto základní údaje obohaceny ještě o název cizojazyčné předlohy nebo jméno zahraničního původce. U biblických parafrází nechybí číslo žalmu. Případná grafická značka, znázorněná notou, signalizuje existenci nototisku.

Je zřejmé, že sestavení incipitového seznamu vyžadovalo podrobné studium většiny uváděných tisků a jejich vnitřních textových pasáží. Autorka se navíc snažila o úplné podchycení všech relevantních bibliografických jednotek. Analyzovala nejen fyzicky dochované tituly, ale u nejistých či dnes již nedostupných knih se pokusila o jejich obsahovou rekonstrukci na základě mladších vydání. Zohlednila přitom pestrou škálu žánrů duchovní a světské tiskařské produkce 17. století. V některých případech se mohla opírat o již existující hymnologické, literárněhistorické či muzikologické soupisy. Víceméně tak navázala na práce Josefa Jirečka, Antonína Škarky, Jana Malury, Evy Augustínové či aktivity tvůrců elektronických databází Hymnorum thesaurus Bohemicus a Melodiarium hymnologicum Bohemiae a doplnila jejich incipitové katalogy písní a modliteb nacházejících se v českých kancionálech 16.-18. století, početných edicích Cithary Sanctorum Jiřího Třanovského nebo literární tvorbě pobělohorských exulantů. Jinde však vstoupila na dosud neprobádaný terén. Jako vůbec první evidovala veršované texty v kalendářích, minucích, pohřebních kázáních, katechismech a dalších nábožensky vzdělávacích knihách katolických a evangelických spisovatelů. Všimla si tedy i prozaických spisů, ve kterých hrály veršované textové útvary jen vedlejší roli a nebyly jejich hlavní náplní. O to více zde musíme ocenit autorčiny detailní znalosti zkoumané materie i aktivní snahu o určení autorství, odhalení cizojazyčných (latinských, německých, polských, maďarských) předloh a identifikaci biblických nebo obecnějších náboženských reálií. Uspokojivě tak odlišila autorsky původní veršované texty od anonymních či nepůvodních a v rámci uherského teritoria poukázala na zdroj a datum jejich prvního otištění. Současně upozornila na dosud neznámé tisky. Splnila tím všechny základní požadavky kladené na obdobné incipitové bibliografie.

Přesto je nutné vyslovit i několik připomínek. Ty se týkají hlavně chybějícího českého překladu úvodní teoretické studie. Je velmi pravděpodobné, že její maďarská verze bude pro větší část tuzemské odborné veřejnosti jazykově nesrozumitelná. Do seznamu incipitů mohla autorka přidat údaj o celkovém počtu slok, případně i strofickém schématu. Na první pohled a bez přístupu k originálu by se tak dalo zjistit, zda popisovaný veršovaný text představuje rozsáhlejší a složitější nebo jen jednoduchou básnickou skladbu. Výčet, v němž je evidován výskyt veršů ve zdrojových tiscích, je díky geografickému zaměření předkládané knihy omezen pouze na uherskou tištěnou produkci. To však někdy může vést k neúplným či zkresleným závěrům o stáří, oblíbenosti, či dokonce autorství daného veršovaného textu. Důkazem toho budiž např. Třanovského Cithara Sanctorum. Některé její písně se objevují již v 16. století v kancionálech z Čech. Autorka si však této „neuherské etapy“ nevěnuje a zaznamenává až jejich zveřejnění v prvním vydání Cithary z roku 1636. Pokud k této informaci zároveň nedoplňuje odkaz na některý z českých či slovenských incipitových katalogů, může čtenář nabýt dojmu, že písně pocházejí až z Třanovského doby, přitom jsou ve skutečnosti mnohem starší. Jediné vzájemným porovnáním více incipitových soupisů si lze udělat plnohodnotný přehled o možném opakovaném pretiskování určité písně v českém, uherském či německém prostředí v průběhu 16.-18. století. Samotná práce Eszter Kovács tyto souvislosti kvůli svému užšímu časovému a teritoriálnímu záběru nezachycuje. Toto

omezení se ale občas může ukázat jako přínosné, protože rozšiřuje a zpřesňuje naše místy nedokonalé poznání tvorby uherských spisovatelů. Není tedy pochyb o tom, že recenzovaná publikace se stane užitečnou pomůckou pro všechny domácí bibliografy, knihovníky, muzikology či literární historiky. V budoucnu by se určitě mělo uvažovat o jejím dalším pokračování a snad i o elektronickém zpracování, které by zajistilo jednodušší a rychlejší dostupnost a obsahovou aktualizaci.

David Mach